

Karolina Klecha-Tylec

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
Katedra Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
klechak@uek.krakow.pl

AZJA PÓŁNOCNO- I POŁUDNIOWO-WSCHODNIA – ZESTAWIENIE PORÓWNAWCZE SUBREGIONÓW AZJI WSCHODNIEJ*

Streszczenie: W skład regionu Azji Wschodniej wchodzi trzynaście państw, które dzięki silnemu zróżnicowaniu stały się podstawą do ustanowienia największej koncentracji oraz różnorodności działań gospodarczych w jednym regionie świata. Artykuł stanowi analizę gospodarczych, demograficznych oraz polityczno-kulturowych różnic z podziałem na trzy grupy krajów: Japonię, Chiny i Republikę Korei (tworzących Azję Północno-Wschodnią) oraz państwa ASEAN, które zostały dodatkowo podzielone na dwie podgrupy: ASEAN-5 oraz BCLMV. Opracowanie wskazuje, że państwa wchodzące w skład ASEAN, pomimo braku przewagi nad trójką państw północnego subregionu Azji Wschodniej w wielu analizowanych sferach, wykazują w swojej grupie cechy komplementarne, umożliwiając Stowarzyszeniu, w tym grupie BCLMV, stworzenie struktury realnie wpływającej na kształt wewnątrzregionalnych relacji.

Słowa kluczowe: Azja Wschodnia, ASEAN, Chiny, Japonia, Korea Płd.

JEL Classification: F59, I32, J11.

Wprowadzenie

Azja Wschodnia należy do najbardziej dynamicznie rozwijających się obszarów we współczesnej gospodarce światowej. Region składa się z dwóch subregionów: Azji Północno-Wschodniej (Chiny, Japonia, Korea Płd.) oraz Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN).

Celem artykułu jest porównanie obu subregionów Azji Wschodniej przy uwzględnieniu cech demograficznych, gospodarczych oraz uwarunkowań poli-

* Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/03/B/HS4/01154.

tyczno-kulturowych. Przyjętemu celowi przyporządkowano metody badawcze, którymi są: analiza porównawcza i opisowa.

Struktura opracowania została podzielona na trzy kluczowe części przedstawiające potencjał demograficzny, gospodarczy oraz cechy państwowości poszczególnych państw w ramach ich grup. Państwa członkowskie ASEAN podzielono dodatkowo na dwie podgrupy: kraje założycielskie (ASEAN-5) oraz pozostałe (grupę BCLMV).

W artykule postawiono tezę, że wobec istniejącej przewagi gospodarczej i demograficznej północnego subregionu Azji Wschodniej intensyfikacja powiązań wewnątrz ASEAN stanowi najbardziej korzystną alternatywę dla rozwoju jej państw członkowskich, zwłaszcza grupy BCLMV.

1. Azja Wschodnia – ogólna charakterystyka regionu

Przeobrażenia geopolityczne zachodzące w dwóch ostatnich dekadach XX w. wraz z postępującą globalizacją i umiędzynarodawianiem relacji gospodarczych skutkowało powszechnym zastępowaniem w literaturze przedmiotu terminu „Daleki Wschód” pojęciem „Azja Wschodnia”. Nowe określenie odzwierciedlało dodatkowo rozpoczętą transformację państw analizowanego obszaru, jak również stanowiło odejście od nazewnictwa stricte europocentrycznego.

W szerokim – makroregionalnym – ujęciu region Azji Wschodniej jest elementem transregionu Azji i Pacyfiku, w którego składzie uwzględnia się dodatkowo Amerykę Pacyficzną oraz Oceanię. W wymiarze geograficznym transregion Azji i Pacyfiku stanowi największy obszar na świecie [Drelich-Skulska, 2007, s. 19]. Jak wspomniano, w skali regionalnej Azja Wschodnia składa się z dwóch subregionów: północnego i południowego. Azję Północno-Wschodnią tworzą trzy wyżej wymienione starożytne państwa, a Południowo-Wschodnią – dziesięć krajów członkowskich Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej, w tym tzw. grupa ASEAN-5 (kraje założycielskie: Filipiny, Malezja, Indonezja, Singapur, Tajlandia) oraz BCLMV (Brunei, Kambodża, Laos, Mjanma, Wietnam).

Należy dodać, że uwarunkowania kulturowe oraz demograficzne w analizowanym regionie miały duże znaczenie dla przemian gospodarczych. Skutkowało one m.in. kształtowaniem się w Azji Wschodniej wysokich stóp oszczędności i inwestycji, przyspieszeniem wzrostu gospodarczego czy zwiększeniem wielkości produkcji per capita¹.

¹ Szerzej na ten temat zob. [Mason, 2001, s. 28-30; Klecha-Tylec, 2013, s. 259-296; Chia, Plummer, 2015, s. 5-14; McGillivray, Feeny, Iamsiraroj, 2016, s. 28-35; Banister, 2016, s. 56-73; Lee, Othman, 2017, s. 293-306].

2. Porównanie subregionów Azji Wschodniej

Przedstawiony powyżej podział analizowanego regionu na dwa subregiony w pierwszej kolejności uwidacznia znaczną asymetrię w zakresie liczby państw wchodzących w skład obu obszarów. Azję Północno-Wschodnią tworzą trzy kraje, a Południowo-Wschodnią aż dziesięć. Fakt ten w założeniu powinien przełożyć się na większą siłę negocjacyjną południowego subregionu Azji Wschodniej w podejmowanych inicjatywach wewnątrzregionalnych. Jednakże uwzględniając potencjał demograficzny oraz ekonomiczny przewaga ASEAN nad północnymi sąsiadami znacząco się zmniejsza. Różnice te zostały przedstawione w dalszej części opracowania.

2.1. Analiza potencjału demograficznego

Uwzględniając strukturę geograficzną regionu Azji Wschodniej, należy podkreślić ogromną przewagę terytorialną państw północnych. Zajmują one ponad 69% powierzchni analizowanego obszaru, z czego Chiny – aż 65,8% (tabela 1). Indonezja, największy pod względem powierzchni kraj ASEAN, zajmuje zaledwie 13,1% terytorium Azji Wschodniej, a Singapur – najmniejszy na tym obszarze – zaledwie 0,005% (tabela 2).

Azja Północno-Wschodnia dominuje również pod względem liczby mieszkańców. W 2016 r. stanowili oni aż 71,3% populacji całego regionu (tabela 1). Ponownie krajem o największym udziale są Chiny, reprezentujące aż 63,3% Azjatów ze wschodu. Indonezja jest drugim najbardziej zaludnionym krajem regionu. Indonezyjczycy stanowili w analizowanym roku 11,6% populacji regionu i aż 40,5% mieszkańców ASEAN. Drugim krajem pod względem liczby mieszkańców jest Japonia (5,7% populacji regionu). Do grona pozostałych państw cechujących się znacznym potencjałem demograficznym należą: Wietnam (4,2%), Tajlandia (3%) i Mjanma (2,5%). Najmniej zaludnionym krajem regionu jest Brunei, który zamieszkuje zaledwie 0,02% populacji Azji Wschodniej. Kraj ten należy jednocześnie do dominującej liczebnie grupy państw regionu wykazujących, zgodnie z prognozami ONZ, wzrost liczby ludności do 2050 r. (tabela 3).

Największą dynamikę przyrostu liczby ludności do połowy XXI w. wykazują kraje ASEAN, w tym przede wszystkim: Filipiny, Laos, Kambodża, Malezja. Spadku liczby mieszkańców doświadczyć mają dwa największe kraje Azji Północno-Wschodniej: Japonia i Chiny.

Tabela 1. Podstawowe dane demograficzne państw regionu Azji Północno-Wschodniej

Kraj	Powierzchnia (km ²)	Populacja ogółem (mln)		Populacja 0-24 lata (mln)		Populacja powyżej 65 r.ż. (mln)		Wskaźnik urbanizacji (%)	
		2016	2050	2016	2050	2016	2050	2016	2050
Chiny	9 572 900	1 408,9	1 385,0	422,2	305,4	131,4	371,4	56,8	75,8
Japonia	377 944	126,6	108,3	28,3	22,8	33,3	39,0	93,9	97,6
Rep. Korei	99 678	50,0	51,0	13,8	10,4	6,6	17,8	82,6	87,6
Suma/średnia	10 050 522	1 585,5	159,3	464,3	338,6	171,3	428,2	77,8	87,0

Źródło: GUS [2015], UN [2015, 2016].

W analizowanej grupie państw największym udziałem osób w wieku emerytalnym w strukturze wiekowej cechuje się Japonia. W 2016 r. ludzie starsi stanowili aż 26,3% populacji – z tendencją wzrostową. W 2050 r. aż 36% Japończyków będzie miało powyżej 65 lat. W najbliższych dekadach znacząco wzrośnie odsetek tej grupy wiekowej w innych krajach Azji Wschodniej, w tym przede wszystkim w Singapurze (z 10,5% w 2016 r. do 32,4% w 2050 r.), Republice Korei (z 13,2% do 34,9%), Tajlandii (z 10,5% do 30,5%) i w Chinach (z 9,3% do 26,8%). W tym zestawieniu struktura wiekowa najkorzystniej kształtuje się w Laosie (3,7% w 2016 r. wobec 9,2% w 2050 r.) i na Filipinach (odpowiednio: 4,4 i 9,1%)².

Tabela 2. Podstawowe dane demograficzne państw grupy ASEAN-5

Kraj	Powierzchnia	Populacja ogółem (mln)		Populacja 0-24 lata (mln)		Populacja powyżej 65 r.ż. (mln)		Wskaźnik urbanizacji (%)	
		2016	2050	2016	2050	2016	2050	2016	2050
Filipiny	300 000	103,5	157,1	51,9	58,5	4,6	14,3	44,3	56,3
Indonezja	1 910 931	258,5	321,4	115,3	108,7	13,3	45,2	54,5	70,9
Malezja	329 876	31,1	42,1	13,1	12,0	1,8	6,8	75,4	85,9
Singapur	710	5,7	7,1	1,6	1,3	0,6	2,3	100,0	100,0
Tajlandia	513 120	67,5	61,7	21,0	13,4	7,1	18,8	51,5	71,8
Suma/średnia	3 054 637	466,3	589,4	87,6	181,9	27,4	85,1	65,1	77,0

Źródło: GUS [2015], UN [2015, 2016].

Wymienione powyżej kraje wykazują również największy udział osób młodych (do 24. roku życia). W przypadku Laosu stanowią one aż 54,9% całości populacji w 2016 r., a na Filipinach – 50,1%. Młodzi stanowią również ponad

² Należy dodać, że analizując ten wskaźnik, trzeba uwzględnić również średnią oczekiwaną długość życia, która w przypadku Laosu w 2015 r. kształtowała się na poziomie 66,2, a Filipin – 68,2 lat. Szerzej na ten temat zob. [HDR, 2015].

połowę mieszkańców Kambodży (50,9% w 2016 r.), powyżej 40% obywateli Indonezji, Malezji, Mjanmy, i 40% mieszkańców Brunei i Wietnamu. W 2050 r. największy odsetek osób młodych mieszkać będzie na Filipinach (37,2%), w Laosie i w Kambodży (34,9%).

Tabela 3. Podstawowe dane demograficzne państw grupy BCLMV

Kraj	Powierzchnia	Populacja ogółem (mln)		Populacja 0-24 lata (mln)		Populacja powyżej 65 r.ż. (mln)		Wskaźnik urbanizacji (%)	
		2016	2050	2016	2050	2016	2050	2016	2050
Brunei	5 765	0,43	0,55	0,17	0,14	0,02	0,13	77,5	84,0
Kambodża	181 035	15,9	22,6	8,1	8,1	0,64	2,9	20,9	36,2
Laos	236 800	7,1	10,6	3,9	3,7	0,26	0,97	39,7	60,8
Mjanma	676 577	54,6	58,6	24,4	20,6	2,9	8,5	34,6	54,9
Wietnam	331 212	94,2	103,7	37,3	32,3	6,3	23,7	34,2	53,8
Suma/średnia	1 431 389	172,2	196,0	73,9	64,8	10,1	36,2	41,4	57,9

Źródło: GUS [2015], UN [2015, 2016].

Pod względem odsetka ludności zamieszkującej obszary miejskie w poszczególnych subregionach Azja Północno-Wschodnia również dominuje ze wskaźnikiem urbanizacji wynoszącym blisko 78% w 2016 r. i prognozie jego zwiększenia do 87% w 2050 r. (tabela 1). Najmniejszy stopień zurbanizowania wykazują słabiej rozwinięte kraje regionu, należące do grupy BCLMV (odpowiednio: 41,4 i 57,9%), przy czym średnia dla państw CLMV (z wykluczeniem Brunei) wynosi zaledwie 32,3% w 2016 r., z prognozą wzrostu do 51,4% w połowie XXI w. (tabela 3).

2.2. Analiza potencjału ekonomicznego

Potencjał ekonomiczny państw wschodnioazjatyckich został przedstawiony w tabelach 4, 5 i 6. Subregionem dominującym w tym wymiarze jest zdecydowanie Azja Północno-Wschodnia, generująca 86,9% regionalnego PKB – w tym Chiny wytwarzają 57,8% PKB Azji Wschodniej. Państwa założycielskie ASEAN odpowiadają za 11,5%, a grupa BCLMV za zaledwie 1,6% wschodnioazjatyckiego PKB.

Największa gospodarka ASEAN – Indonezja – wytwarza 4,8% regionalnego PKB, a najmniejsza – Brunei – zaledwie niecałe 0,05%. Jednak ten ostatni kraj z uwagi na niewielką liczbę mieszkańców (por. tabela 3) należy do grona wschodnioazjatyckich państw o największej wartości PKB w przeliczeniu na

jednego mieszkańca (blisko 21,5 tys. USD), znacząco różniąc się w tym wymiarze od innych krajów BCLMV (tabela 6). Według tego wskaźnika zdecydowanym liderem regionu w 2016 r. był Singapur z wartością PKB per capita wynoszącą blisko 52,8 tys. USD, przed Japonią (34,9 tys. USD) i Republiką Korei (26 tys. USD). Chińskie PKB per capita wynosiło w analizowanym roku 8,2 tys. USD, zapewniając drugiej gospodarce świata w tym ujęciu szóste miejsce w regionie, tuż za Malezją, której wartość wskaźnika kształtowała się w 2016 r. na poziomie 9,8 tys. USD (tabele 4 i 5).

Tabela 4. Wybrane wskaźniki ekonomiczne państw regionu Azji Północno-Wschodniej

Kraj	PKB (2016, ceny bieżące, mld USD)	PKB <i>per capita</i> (2016, ceny bieżące, USD)	Wartość inwestycji (2016, % PKB)	Wartość oszczędności krajowych brutto (2016, % PKB)	Stopa bezrobocia (2016, %)	Eksport towarów i usług (2015, % PKB)	Import towarów i usług (2015, % PKB)	Przemysł (2015, % PKB)	Rolnictwo (2015, % PKB)
Chiny	11.383,0	8.239,9	41,8	44,4	4,0	22,4	18,8	42,7	9,2
Japonia	4.412,6	34.870,9	21,8	25,6	3,3	17,9	18,9	26,9	1,2
Rep. Korei	1.321,2	25.989,9	26,9	35,2	3,5	45,9	38,9	38,1	2,3
Suma/ średnia	17.116,8	23.033,6	30,2	35,1	3,6	28,7	25,5	35,9	4,2

Źródło: IMF [2016], WDI [2016].

Tabela 5. Wybrane wskaźniki ekonomiczne państw grupy ASEAN-5

Kraj	PKB (2016, ceny bieżące, mld USD)	PKB <i>per capita</i> (2016, ceny bieżące, USD)	Wartość inwestycji (2016, % PKB)	Wartość oszczędności krajowych brutto (2016, % PKB)	Stopa bezrobocia (2016, %)	Eksport towarów i usług (2015, % PKB)	Import towarów i usług (2015, % PKB)	Przemysł (2015, % PKB)	Rolnictwo (2015, % PKB)
Filipiny	310,3	2.978,2	22,5	25,1	6,0	27,9	32,9	31,4	11,3
Indonezja	937,0	3.620,4	35,1	32,5	5,8	21,1	20,8	41,9	13,3
Malezja	309,3	9.810,8	25,7	28,0	3,1	71,0	63,4	40,0	8,9
Singapur	294,6	52.755,1	26,0	47,1	2,0	176,5	149,6	24,9	0,0
Tajlandia	409,7	5.939,6	25,5	33,4	0,7	69,3	62,7	36,9	10,5
Suma/ średnia	2.260,9	15.020,8	27,0	33,2	3,5	73,2	65,9	35,0	8,8

Źródło: IMF [2016], WDI [2016].

Największą wartością zakumulowanych oszczędności wewnętrznych cechuje się gospodarka chińska. W ujęciu względnym przekraczają one 44% PKB i ustępują jedynie oszczędnościom singapurskim (47,1%). Najmniejszą wartość tego wskaźnika wykazują najsłabiej rozwinięte gospodarki regionu: Kambodża (14,4% PKB) oraz Mjanma (15,9% PKB).

Średnia wartość inwestycji w relacji do PKB w 2016 r. wyniosła dla całego regionu 26,6%, najwyższa była w przypadku trzech państw północnego subregionu Azji Wschodniej (30,2%). W przypadku dwóch gospodarek – Chin i Brunei – analizowany wskaźnik przekroczył 40%. Najmniejszą względną wartość inwestycji wykazywała Japonia (21,8%), Filipiny (22,5%) Kambodża (22,7% PKB), co jest znacząco skorelowane z relatywnie niskim poziomem oszczędności krajowych tych państw.

Tabela 6. Wybrane wskaźniki ekonomiczne państw grupy BCLMV

Kraj	PKB (2016, ceny bieżące, mld USD)	PKB <i>per capita</i> (2016, ceny bieżące, USD)	Wartość inwestycji (2016, % PKB)	Wartość oszczędności krajowych brutto (2016, % PKB)	Stopa bezrobocia (2016, %)	Eksport towarów i usług (2015, % PKB)	Import towarów i usług (2015, % PKB)	Przemysł (2015, % PKB)	Rolnictwo (2015, % PKB)
Brunei	9,1	21.496,8	40,2	b.d.	2,7	71,0	35,7	68,2	0,7
Kambodża	19,5	1.234,5	22,7	14,4	b.d.	67,6	74,1	27,0	30,4
Laos	13,4	1.865,1	b.d.	b.d.	b.d.	34,8	44,2	31,4	27,7
Mjanma	74,0	1.416,4	24,3	15,9	4,0	0,2	0,1	16,2	48,4
Wietnam	201,4	2.173,6	26,1	26,6	2,4	89,8	89,0	33,2	17,7
Suma/średnia	317,4	5,637,3	22,7	11,4	3,0	52,6	48,6	35,2	25,0

* Dla Mjanmy dane na 2004 r.

Źródło: IMF [2016], WDI [2016].

Najkorzystniejsza sytuacja na rynku pracy w ramach analizowanych gospodarek wschodnioazjatyckich ze względu na poziom stopy bezrobocia cechuje Tajlandię (0,7%) oraz Singapur (2,0%). Najwyższa stopa bezrobocia w 2016 r. występowała w bardziej zaludnionych krajach ASEAN: na Filipinach (6,0%) i w Indonezji (5,8%). W ujęciu regionów najwyższa stopa bezrobocia cechowała Azję Północno-Wschodnią, a w jej ramach – Chiny (4,0%).

Najbardziej otwartą gospodarką w analizowanym regionie zdecydowanie jest Singapur. W 2015 r. eksport tego kraju stanowił aż 176%, a import – 150% PKB (tabela 5). Na drugim miejscu jest Wietnam (odpowiednio: 89,8 i 89% PKB), a na trzecim Tajlandia (69,3 i 62,7%). Kraje te są kluczowymi elementami

mi wewnątrzregionalnych łańcuchów produkcyjnych. Najmniejsza otwartość gospodarek, uwzględniając subregiony analizowanego obszaru, cechuje Azję Północno-Wschodnią, a w jej ramach Japonię. Eksport stanowi niespełna 18%, a import 19% japońskiego PKB.

Biorąc pod uwagę strukturę gospodarek, w ujęciu przyjętego podziału państw regionu na trzy grupy, należy zauważyć bardzo zbliżony średni udział przemysłu w PKB (ok. 35%). Najwyższy wskaźnik cechuje opartą na produkcji i eksporcie surowców energetycznych gospodarkę Brunei (68,2%) oraz silnie uprzemysławiające się większe gospodarki regionu: chińską (42,7%), indonezyjską (41,9%) i malezyjską (40%). Najmniejsze uprzemysłowienie cechuje Mjanmę (zaledwie 16,2%). Kraj ten wykazuje jednocześnie największy w regionie udział rolnictwa w PKB, wynoszący aż 48,4%. Łącznie dla grupy BCLMV wskaźnik ten jest najwyższy w regionie, wynosząc 25%, przy czym w Brunei sektor ten ma marginalne znaczenie. Całkowicie zurbanizowany Singapur (por. tab. 2) jest jedynym krajem wschodnioazjatyckim, w którym nie istnieje sektor rolny (tabela 5).

2.3. Analiza uwarunkowań polityczno-kulturowych

Dalsza analiza państw regionu uwzględnia determinanty polityczne i kulturowe cechujące poszczególne kraje oraz ich grupy. Zgodnie z danymi przedstawionymi w tabelach 7, 8 i 9 należy w pierwszej kolejności zauważyć istnienie znacząco odmiennych typów ustrojowych. W regionie znajdują się kraje o ustroju demokratycznym (m.in. Japonia, Republika Korei), monarchie konstytucyjne (Kambodża, Tajlandia), republiki socjalistyczne (Chiny, Wietnam, Laos) oraz monarchia absolutna (Sułtanat Brunei).

Zgodnie z przedstawionym Indekssem Demokracji w żadnym z krajów regionu nie funkcjonuje demokracja pełna. Status ten w 2015 r. utraciły Japonia i Korea (por. [The Economist IUD, 2014]), uzyskując status demokracji wadliwej. Taka ocena stanu demokracji dominuje wśród państw analizowanego regionu, zwłaszcza w grupie ASEAN-5. W jej ramach jedynie Tajlandia po puczu wojskowym w 2014 r. i ogólnej wcześniejszej destabilizacji sytuacji politycznej ma status reżimu mieszanego (hybrydowego). Brak demokracji cechuje także grupę BCLMV (tabela 9).

Japonia jest jedynym krajem wschodnioazjatyckim w pełni zapewniającym wolność rządów, prasy i telewizji (tabela 7). W większości państw regionu występuje całkowity brak tej wolności, zwłaszcza po uwzględnieniu ponownie grupę BCLMV oraz Chiny. W tym wymiarze relatywnie korzystnie kształtuje się sytuacja wewnętrzna w Korei, na Filipinach i w Indonezji.

Tabela 7. Podstawowe dane polityczno-kulturowe państw regionu Azji Północno-Wschodniej

Kraj	Typ reżimu politycznego	Indeks Demokracji (2015)	Status Wolności (2016)			Język urzędowy	Religia dominująca (% wyznawców)
			Rządów	Prasy	Internetu		
Chiny	System jednopartyjny socjalistyczny	reżim autorytarny	bez	bez	bez	chiński (mandaryński)	brak (52,2), religie ludowe (21,9)
Japonia	Monarchia konstytucyjna i demokracja parlamentarna	demokracja wadliwa	wolny	wolny	wolny	japoński	brak (57), buddyzm (36,2)
Rep. Korei	System prezydencki	demokracja wadliwa	wolny	częściowo	częściowo	koreański	brak (46,4), chrześcijaństwo (29,4)

Źródło: The Economist IUD [2015], Freedom House [2016], CEPII [2016], [www 1].

Tabela 8. Podstawowe dane polityczno-kulturowe państw grupy ASEAN-5

Kraj	Typ reżimu politycznego	Indeks Demokracji (2015)	Status Wolności (2016)			Język urzędowy	Religia dominująca (% wyznawców)
			Rządów	Prasy	Internetu		
Filipiny	System prezydencki	demokracja wadliwa	częściowo	częściowo	wolny	angielski	chrześcijaństwo (62,6)
Indonezja	System prezydencki	demokracja wadliwa	częściowo	częściowo	częściowo	indonezyjski	islam (87,2)
Malezja	Monarchia konstytucyjna i demokracja parlamentarna	demokracja wadliwa	częściowo	bez	częściowo	malajski	islam (63,7)
Singapur	Republika parlamentarna	demokracja wadliwa	częściowo	bez	częściowo	angielski	buddyzm (33,9)
Tajlandia	Monarchia konstytucyjna i demokracja parlamentarna	reżim mieszany	bez	bez	bez	tajski	buddyzm (93,2)

Źródło: The Economist IUD [2015], Freedom House [2016], CEPII [2016], [www 1].

W większości państw regionu funkcjonuje odmienny, rodzimy język urzędowy. Języki wspólne, które w założeniu przekładają się na zwiększenie potencjalnej wymiany handlowej pomiędzy państwami, występują jedynie w dwóch parach państw: Malezji i Brunei oraz w Singapurze i na Filipinach (tabele 8 i 9).

Ogromne zróżnicowanie państw analizowanego regionu potwierdzają także występujące tam wiodące religie. Kluczową religią jest buddyzm, dominujący aż w sześciu (uwzględniając Chiny) z trzynastu wschodnioazjatyckich państw. Należy jednak zwrócić uwagę na istniejące dysproporcje – o ile w przypadku Kam-

bodży ta religia grupuje blisko 97% społeczeństwa, o tyle w Singapurze – jedynie 34%. Islam jest drugą religią regionu, dominując w trzech krajach (Indonezja, Malezja, Brunei). Jednocześnie w szczególny sposób religia ta wpływa na strukturę i kierunki wymiany handlowej tych krajów (konieczność uwzględnienia produktów i usług typu *halal*). W krajach północnych brak jest kluczowej religii, jednocześnie w każdym z nich występuje inna druga najważniejsza religia pod względem liczby wyznawców (tabela 7).

Tabela 9. Podstawowe dane polityczno-kulturowe państw grupy BCLMV

Kraj	Typ reżimu politycznego	Indeks Demokracji (2015)	Status Wolności (2016)			Język urzędowy	Religia dominująca (% wyznawców)
			Rządów	Prasy	Internetu		
Brunei	Monarchia absolutna, sułtanat	b.d.	bez	bez	b.d.	malajski	islam (75,1)
Kambodża	Monarchia konstytucyjna, demokracja parlamentarna	reżim mieszany	bez	bez	częściowo	khmerski	buddyzm (96,9)
Laos	System jednopartyjny socjalistyczny	reżim autorytarny	bez	bez	b.d.	laotański	buddyzm (66)
Mjanma	Republika prezydencka	reżim mieszany	bez	bez	bez	birmański	buddyzm (80,1)
Wietnam	System jednopartyjny socjalistyczny	reżim autorytarny	bez	bez	bez	wietnamski	religie ludowe (45,3)

Źródło: The Economist IUD [2015], Freedom House [2016], CEPII [2016], [www 1].

Podsumowanie

Region Azji Wschodniej tworzy trzynaście bardzo zróżnicowanych państw w ramach dwóch subregionów: północno- i południowo-wschodniego. Region południowy tworzą kraje znacząco mniejsze pod względem potencjału demograficznego i gospodarczego. Jednak są to gospodarki historycznie znacznie bardziej otwarte na wymianę handlową, co dotyczy zwłaszcza państw ASEAN-5. Jednocześnie rywalizacja zimnowojenna skutkowałą podziałem obszaru na dwie strefy wpływów – słabiej rozwinięte kraje CLMV znalazły się w radzieckiej strefie wpływów. Dopiero przeobrażenia geopolityczne przełomu lat 80. i 90. XX w. zmieniły kształt wschodnioazjatyckich relacji wewnętrznych, umożliwiając jednocześnie tym krajom przystąpienie do ASEAN.

Wszystkie kraje Azji Wschodniej w praktyce tworzą strukturę określaną mianem ASEAN+3, stanowiącą region formalny, który postrzegany jest bardziej jako konstrukcja polityczna niż geograficzna. Główną siłą wpływającą na kształt stosunków wewnątrzregionalnych stanowi dziesiątka państw ASEAN. Stało się tak pomimo wykazanej w artykule przewagi państw Azji Północno-Wschodniej w wielu sferach życia gospodarczego, politycznego i w ujęciu demograficznym. W rezultacie należy stwierdzić, że członkostwo państw BCLMV w ASEAN zwiększa możliwości ich rozwoju gospodarczego (także w ujęciu subregionalnym), jak również szanse negocjacyjne w różnych gremiach na arenie międzynarodowej. Z kolei dla regionu wschodnioazjatyckiego mniejsze i słabiej rozwinięte gospodarki stały się podstawą do uelastycznienia mocy produkcyjnych regionu i tym samym umożliwiły szybsze reagowanie na koniunkturę światową wraz z absorpcją potencjalnych szoków.

Reasumując, należy stwierdzić, że przedstawione w opracowaniu zróżnicowanie regionu w znacznym stopniu stanowi jego siłę. Umożliwia bowiem lokowanie w Azji Wschodniej międzynarodowych sieci produkcyjnych na skalę niespotykaną w innych regionach świata. Jednocześnie przedstawione prognozy co do dalszych przemian gospodarczo-demograficznych pozwalają wysunąć wniosek końcowy, że w tym zakresie wiodąca pozycja Azji Wschodniej wydaje się niezagrożona.

Literatura

- Banister J. (2016), *Population Growth in China and its Economic Implications* [w:] R. Ash (red.), *China's Integration in Asia*, Routledge, Abington, New York.
- CEPII (2016), *Distances Measures*, The Centre d'Études Prospectives et d'Informations Internationales, Paris, June.
- Chia S.Y., Plummer M.G. (2015), *ASEAN Economic Cooperation and Integration*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Drelich-Skulska B. (2007), *Charakterystyka regionu Azji i Pacyfiku* [w:] B. Drelich-Skulska (red.), *Azja-Pacyfik. Obraz gospodarczy regionu*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Freedom House (2016), *Freedom in the World 2016*, The Freedom House, Washington, New York.
- GUS (2015), *Rocznik Statystyki Międzynarodowej*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- HDR (2015), *Human Development Report 2015. Work for Human Development*, United Nations Development Programme, New York.

- IMF (2016), *World Economic Outlook Database*, International Monetary Fund, April 2016.
- Klecha-Tylec K. (2013), *Regionalizm w teorii i praktyce państw Azji Wschodniej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Lee L.T., Othman Z. (2017), *Regional Community Building in East Asia*, Routledge, Abington, New York.
- Mason A. (2001), *Population and Economic Growth in East Asia* [w:] A. Mason (red.), *Population Change and Economic Development in East Asia: Challenges Met, Opportunities Seized*, Stanford University Press, Redwood City, CA.
- McGillivray M., Feeny S., Iamsiraroj S. (2016), *Understanding the ASEAN Development Gap* [w:] M. McGillivray, D. Carpenter (red.), *Narrowing the Development Gap in ASEAN*, Routledge, Abington, New York.
- UN (2016) *World Urbanization Prospects*, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York.
- UN (2015), *Probabilistic Population Projections Based on the World Population Prospects: The 2015 Revision. Population Division*, United Nations DESA, July.
- WDI (2016), *World Development Indicators*, The World Bank, August.
- The Economist IUD (2014), *Democracy Index 2014. Democracy and Its Discontents*, A report by The Economist Intelligence Unit.
- The Economist IUD (2015), *Democracy Index 2015. Democracy in an Age of Anxiety*, A report by The Economist Intelligence Unit.
- [www 1] <http://www.globalreligiousfutures.org> (dostęp: 12.09.2016).

NORTH-EAST ASIA AND SOUTH-EAST ASIA – A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE SUBREGIONS OF EAST ASIA

Summary: The East Asian region includes thirteen countries, which, due to strong differentiation, became the basis for the establishment of the largest concentration and variety of economic activities in one region of the world. The article includes an analysis of economic, demographic, political, and cultural differences divided into three groups of countries: Japan, China and the Republic of Korea (forming North East Asia) and the ASEAN countries, which were further divided into two subgroups: ASEAN-5 and BCLMV. The study shows that countries forming the ASEAN, despite the lack of advantage over the three countries of the northern subregion of East Asia in many of the analyzed areas, have complementary features, enabling the Association, including a group BCLMV, to create a structure actually affecting the shape of intraregional relations.

Keywords: East Asia, ASEAN, China, Japan, South Korea.